

การบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย

The Conservative Forest Resource Administration in Thailand

สมชาย โพธิ์ตระกูล

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย (2) ปัจจัยการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย (3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย และ (4) แนวทางการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่เหมาะสมกับบริบทในสังคมไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคลากรของกรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จำนวน 376 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ผลการศึกษาพบว่า (1) สภาพการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทยในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง (2) ปัจจัยการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย ตามกรอบนโยบาย ปัจจัยภายในองค์กรและปัจจัยภายนอกองค์กร มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในภาพรวม (3) มี 5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทยในภาพรวม เรียงจากมากไปน้อยคือ ปัจจัยภาวะผู้นำ ปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ปัจจัยสภาพทางการเมือง สุดท้ายคือ ปัจจัยลักษณะของหน่วยงานปฏิบัติ และ (4) แนวทางการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทยที่เหมาะสมกับบริบทในสังคมไทย คือ ต้องคำนึงถึงกาลเวลาในโลกของเทคโนโลยีด้วย

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

Abstract

This research examines: (1) the status of conservative forest resource administration in Thailand; (2) factors of conservative forest resource administration in Thailand; (3) factors influencing conservative forest resource administration in Thailand; and (4) suggests guidelines for conservative forest resource administration appropriate to the context in Thailand. This research is quantitative, using questionnaires as a tool to collect information from officers of the Royal Forest Department and the Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation totaling 376 samples. Statistics used are mean, standard deviation, and correlation testing between the independent variables and dependent variable. The analysis finds that: (1) the status of conservative forest resource administration is moderate overall; (2) factors of conservative forest resource administration in the policy framework, internal organizational factors and external organizational factors influence the conservation management of forest resources overall; (3) there are five factors influencing the

conservative forest resource administration in ascending order: leadership factors, motivation factors, performance factors, compensation and benefits factors, political conditions, and the last factor was the nature of the operation agencies; and (4) the guidelines for conservation administration appropriate to the context in Thailand include taking into account the worldwide use of modern technology.

Keywords: administration, conservative forest resource

ความนำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีพของมนุษย์ เพราะเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่ในประเทศไทยสถานการณ์การจัดการป่าไม้ตั้งแต่เริ่มแรกจวบจนปัจจุบันมีปัญหา มากจนส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจป่า และการเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก ในช่วงเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504) พื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศมีอยู่ประมาณ 171 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 53 ของพื้นที่ทั้งประเทศ จากการสำรวจทรัพยากรป่าไม้ในปี พ.ศ. 2543 พบว่า พื้นที่ป่าเหลืออยู่เพียงร้อยละ 25 เท่านั้น (กรมป่าไม้, 2545) การลดลงอย่างรวดเร็วของพื้นที่ป่าไม้ ส่วนหนึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรการอพยพย้ายถิ่นของกลุ่มคนบางกลุ่มที่ต้องการบุกเบิกพื้นที่ใหม่ และความ ต้องการพื้นที่ทำกินของราษฎร ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ เพื่อนำพื้นที่เหล่านั้นมาใช้ในการเพาะปลูก ภาครัฐได้แสดงบทบาทในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า โดยได้ประกาศพื้นที่ป่าจำนวนมากเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เช่น พื้นที่อุทยานแห่งชาติ พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น โดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อให้ป่าไม้คงอยู่ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดความอ่อนแอของชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากชุมชนไม่มีอำนาจในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2551)

ปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง หากไม่มีการแก้ไข ปัญหาจะยิ่งทวีความรุนแรง และแก้ไขได้ยากลำบาก ซึ่ง จะเห็นได้จากหนังสือและข่าวสารทั่วไปดังนี้

รัฐวิทย์ พะมูลิลา (2550, หน้า 12-22) ได้กล่าวถึงผลกระทบจากการสูญเสียป่าไม้ไว้ดังนี้

1. การที่ป่าไม้ถูกทำลายลงมากจะทำให้เกิด ภาวะน้ำท่วมได้ง่าย เนื่องจากป่าไม้และพืชคลุมดิน ซึ่งเปรียบเสมือนเขื่อนตามธรรมชาติคอยปะทะหรือชะลอการไหลของกระแสน้ำอันรวดเร็ว
2. หากสภาพป่าถูกทำลายจะทำให้เกิดการชะเอว กร่อนหรือการพังทลายของดิน ซึ่งสาเหตุสำคัญก็คือพื้นแผ่นดินนั้นปราศจากสิ่งปกคลุม ขาดสิ่งที่จะช่วยสกัดกั้น แรงน้ำหรือลมที่เป็นตัวการกัดเซาะดิน
3. หากสภาพป่าถูกทำลายจะเกิดผลกระทบต่อระบบการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันตามธรรมชาติ กล่าวคือ พืชชนิดใดว่าเป็นผู้ผลิตในระบบนิเวศ และมีการสังเคราะห์อินทรีย์สารจะได้ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ซึ่งเป็นอาหารเบื้องต้นของสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ทุกชนิดในโลก ที่ไม่สามารถสร้างอาหารด้วยตนเองทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นสารอินทรีย์ที่สังเคราะห์ได้จากพืชจึงมีความสำคัญมาก ถ้าขาดพืชและการสังเคราะห์แสงเสียแล้ว สิ่งมีชีวิตอย่างอื่นในโลกทั่วไปจะดำรงอยู่ไม่ได้
4. ทำให้ขาดที่พักผ่อนหย่อนใจ ป่าไม้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจที่ดีแห่งหนึ่ง เพราะเป็นสถานที่ที่มีความสวยงามร่มเย็น มีอากาศบริสุทธิ์ และมีทิวทัศน์ธรรมชาติอันสวยงาม

ปัจจุบัน (พ.ศ. 2554) มีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อการสร้างรีสอร์ทของกลุ่มนายทุนและการเข้าทำการเกษตรในหลาย ๆ พื้นที่ เช่น การบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติในพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติเขตกั้นบ้าน อำเภอรังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา (หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับวันที่ 26 กรกฎาคม 2554) และการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ ป่าดงพญาไฟ และป่าดงกะเขอ ตำบลห้วยหลวง อำเภอกวน จังหวัดสกลนคร โดยกลุ่มนายทุนทำการบุกรุกแผ้วถางป่า ตัดต้นไม้เพื่อปลูกยางพารา และปลูกมันสำปะหลังอย่างต่อเนื่อง เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 4 – 5 ปี จนต้นยางพารามีขนาดโต และกลุ่มนายทุนจะใช้ยาฆ่าหญ้ากำจัดวัชพืชเพื่อฆ่าหญ้า ทำให้ชาวบ้านต้องระมัดระวังในเรื่องน้ำกินน้ำใช้ เนื่องจากสารเคมีตกค้างและไหลลงสู่ลำห้วยหล่ม เป็นอันตรายทั้งต่อคนและสัตว์ โดยเฉพาะสัตว์น้ำตายเป็นจำนวนมาก คิดเป็นพื้นที่จำนวน 950 ไร่ (หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับวันที่ 17 พฤศจิกายน 2555)

เนื่องจากความผันผวนทางการเมืองส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนกระทรวง ทบวง กรม จากการปรับเปลี่ยน กระทรวง ทบวง กรม ที่ไม่สามารถจัดคนที่เหมาะสมเข้าทำงานให้ตรงกับภารกิจที่ได้รับมอบหมายได้ เพราะขาดเจ้าหน้าที่ ผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน จึงต้องใช้เจ้าหน้าที่ที่มีอยู่สั่งให้ปฏิบัติหน้าที่ไปพรากก่อน เมื่อเป็นดังนี้ จึงทำให้การปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือไม่บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด และทำงานเพียงแก้ปัญหาเฉพาะหน้าขาดการวางแผนในระยะยาว นอกจากนี้ ยังพบว่าปัญหาด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร และการขยายตัวทางเศรษฐกิจ จึงทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งเป็นพื้นที่อนุรักษ์ เช่น ป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ปัญหาการใช้

ประโยชน์ที่ดินไม่เหมาะสม ในบางพื้นที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินผิดประเภทไม่สอดคล้องกับกับสมรรถนะของทรัพยากรดิน ปัญหาการถือครองที่ดินเป็นปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรที่ดิน ได้แก่ การไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน หรือครอบครองที่ดินโดยไม่มีสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมาย การเผาทำลายป่าเพื่อยึดพื้นที่ทำการเกษตร ทำให้เกิดไฟป่าเผาทำลายพื้นที่ป่าอนุรักษ์และที่สาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคม ซึ่งเป็นปัญหาระดับชาติที่ค่อนข้างจะยุ่งยาก และมีความซับซ้อนในการแก้ไข เพราะเมื่อแก้ไขปัญหาด้านหนึ่งหมดไป จะเกิดปัญหาใหม่ตามมาเสมอ นอกจากนั้น การจัดการป่าไม้เชิงพาณิชย์ของรัฐที่ผ่านมาในอดีต ประกอบกับการไม่มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะวิถีชีวิตของคนในชุมชนชนบทที่มีการพึ่งพาอาศัยเกี่ยวเนื่องกันระหว่างคนกับป่า ก็มีส่วนทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงอย่างต่อเนื่องเช่นกัน (รัชณี โพธิ์แทน, 2553)

วัตถุประสงค์การวิจัย

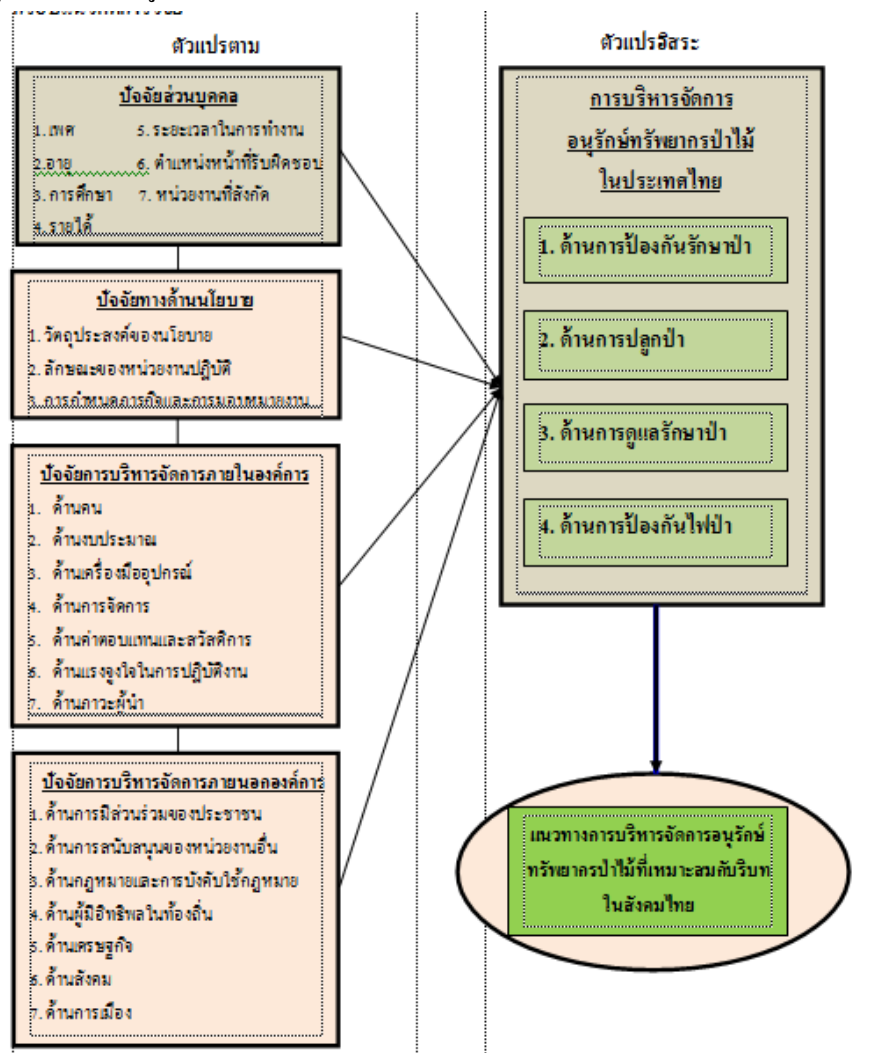
1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย
4. เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่เหมาะสมกับบริบทในสังคมไทย

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ พบว่ามีปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า

ไม้ในประเทศไทย รวมทั้งจากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับ อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ พันธกิจและยุทธศาสตร์ ของกรมป่าไม้ ผู้วิจัยได้นำมาสู่การสร้างกรอบแนวคิด

การวิจัย และนำเสนอยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมใน ประเทศไทย ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ การบริหารจัดการการอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อเป็นกรอบความคิดหลักในการ ดำเนินงานวิจัย ดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ป่าไม้ เป็นแนวคิดบนหลักการจัดการทรัพยากรที่ทดแทน

ได้ ซึ่งต้องคำนึงถึงความยั่งยืน

2. แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน เป็นแนวคิดบนหลักการคนกับป่าอยู่ด้วยกันได้ หากจัดการ ประโยชน์ที่ได้รับอย่างลงตัว

3. แนวความคิดด้านการปลูกป่าทดแทนตาม แนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็น แนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานให้

ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าทรัพยากรป่าไม้ โดยไม่ต้อง
ซับซ้อน ปล่อยให้ธรรมชาติจัดการตัวเอง เพียงแต่ต้อง
เข้าใจธรรมชาติและไม่รบกวนธรรมชาติจนเกินไป

4. แนวความคิดเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย
สาธารณะ เป็นแนวคิดที่ภาครัฐจะต้องนำข้อมูลด้านการ
บริหารจัดการการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ไปกำหนด
กรอบนโยบาย เพื่อให้เกิดการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

5. แนวความคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลของการ
ดำเนินโครงการตามนโยบายสาธารณะ เป็นแนวคิดที่
คำนึงถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นได้บนพื้นฐานของการ
บริหารงานภาครัฐ โดยสั่งการผ่านหน่วยงานที่มีหน้าที่
รับผิดชอบ

6. แนวความคิดที่เป็นปัจจัยการบริหารจัดการ
ภายในองค์กร เป็นแนวคิดบนหลักการจัดการองค์กร
ให้เหมาะสม ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับบุคลากรภายใน
องค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการ
อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

7. แนวความคิดที่เป็นปัจจัยการบริหารจัดการ
ภายนอกองค์กร เป็นแนวคิดบนหลักการการมีส่วนร่วม
ในการบริหารจัดการการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
เพราะปัจจัยภายนอกองค์กรส่งผลให้ประสิทธิผลการ
ปฏิบัติงานขององค์กรที่มีหน้าที่เกิดผลสำเร็จหรือเกิด
ความล้มเหลวได้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย ผู้วิจัยดำเนินการตาม
ระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนและวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการตามขั้นตอน
และวิธีการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาตัวตัวแปรอิสระ และตัวแปรตามจาก
เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 สร้างแบบสอบถาม แล้ววิเคราะห์ข้อมูล ตาม
วัตถุประสงค์ข้อ 1 - 3

ขั้นตอนที่ 3 นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ตาม
วัตถุประสงค์ 1 - 3 มาสร้างแบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 4 นำข้อมูลที่ได้จากการสอบถามจากขั้นตอน
ที่ 3 มาวิเคราะห์การบริหารจัดการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 5 นำผลการวิเคราะห์มาสรุปหาแนวทางการ
กำหนดแนวการบริหารจัดการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้ที่เหมาะสมกับบริบทในประเทศไทย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคลากรของกรม
ป่าไม้ จำนวน 1,912 คน และบุคลากรของกรมอุทยาน
แห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จำนวน 4,095 คน รวม
ทั้งสิ้น 6,007 คน

ได้กลุ่มตัวอย่าง (เชิงปริมาณ) ได้กำหนด
ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มผู้ปฏิบัติงานจนถึง
ผู้บริหารระดับสูง โดยมีวิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบการใช้
สูตรยามานะ (Yamane, 1967, p. 86) ได้จำนวน 376 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ
แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสาร
แนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ
อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในประเทศไทย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมา
วิเคราะห์จากแหล่งข้อมูล ดังนี้

ใช้แบบสอบถาม (questionnaire) ที่ให้ผู้ตอบ
เป็นผู้อ่านคำถาม และกรอกคำตอบด้วยตนเอง (self-
administered questionnaires) เป็นเครื่องมือในการ
เก็บรวบรวม โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปให้

ผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหารระดับกลาง และเจ้าหน้าที่
ผู้ปฏิบัติงานในกรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า
และพันธุ์พืช ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 376 คน กรอก
คำตอบแล้วรับแบบสอบถามคืนหรือส่งกลับทางไปรษณีย์
โดยมีการติดตามขอความร่วมมือในการกรอกแบบสอบถาม
อย่างใกล้ชิด เมื่อผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้อง และความ
ครบถ้วน สมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับตอบ
กลับคืนมามาลงรหัสตัวเลข (code) ตามเกณฑ์ของ
เครื่องมือแต่ละส่วน แล้วจึงนำไปประมวลผลและ
วิเคราะห์ข้อมูลในขั้นต่อไป

สถิติที่ใช้ในวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการนำเสนอข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล
เพื่อทดสอบสมมติฐานครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ใช้สถิติ frequencies วิเคราะห์ข้อมูล
พรรณนา (descriptive statistics) และหน่วยงานที่สังกัด
โดยการแจกแจงความถี่ (frequencies) และค่าร้อยละ
(percentage)
2. ใช้สถิติค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบน
มาตรฐาน (standard deviation) ค่าสูงสุด (max) และค่า
ต่ำสุด (min) ในการวิเคราะห์การบริหารจัดการการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย ใน 4 ด้าน
3. ใช้สถิติ MCA (multiple classification
analysis) เป็นการวิเคราะห์อิทธิพลระหว่างตัวแปรอิสระ
หลายตัวกับตัวแปรตามหนึ่งตัว พิจารณาอิทธิพลจากค่า
Eta beta และทำนายอิทธิพล จากค่า R Squared
4. ใช้สถิติ multiple regression analysis
วิเคราะห์การถดถอยพหุ เพื่อทดสอบสมมติฐาน
วิเคราะห์ scale หรือ ratio scale

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการ
อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย สรุปผลตาม
วัตถุประสงค์การวิจัย 4 ข้อ ดังนี้

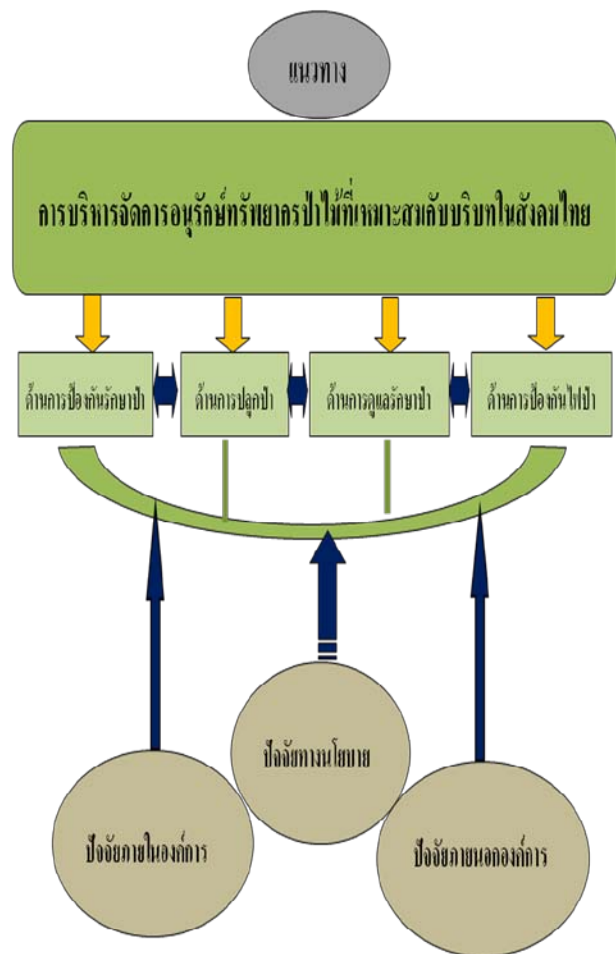
ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า
สภาพการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ใน
ภาพรวม 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง (2.93) เมื่อ
พิจารณาเป็นรายด้านเรียงจากมากไปน้อย พบว่า ด้าน
การป้องกันรักษาป่าอยู่ในระดับปานกลาง (3.20) ด้าน
การป้องกันไฟป่าอยู่ในระดับปานกลาง (3.09) ด้านการ
ดูแลรักษาป่าอยู่ในระดับปานกลาง (3.07) และด้านการ
ปลูกป่าอยู่ในระดับน้อย (2.35) ตามลำดับ

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า
ปัจจัยการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ใน
ประเทศไทย คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ
การศึกษา รายได้ ระยะเวลาในการทำงาน ตำแหน่งหน้าที่
รับผิดชอบ หน่วยงานที่สังกัด ปัจจัยทางด้านนโยบาย
ได้แก่ วัตถุประสงค์ของนโยบาย ลักษณะหน่วยงาน
ปฏิบัติ การกำหนดภารกิจและการมอบหมายงานปัจจัย
การบริหารจัดการภายในองค์กร ได้แก่
ด้านคน ด้านงบประมาณ ด้านเครื่องมืออุปกรณ์ ด้านการ
จัดการ ด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ ด้านแรงจูงใจใน
การปฏิบัติงาน ด้านภาวะผู้นำ ปัจจัยการบริหารจัดการ
ภายนอกองค์กร ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน
ด้านการสนับสนุนของหน่วยงานอื่น ด้านกฎหมายและ
การบังคับใช้กฎหมาย ด้านผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ด้าน
เศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านการเมือง

ผลการศึกษา ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า
ปัจจัยส่วนบุคคล 7 ปัจจัย มีความสัมพันธ์กับการ
บริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทยใน
ภาพรวม 5 ปัจจัย โดยมีความสัมพันธ์สูงสุดเรียงจากมาก
ไปน้อย คือ รายได้ (.217) อายุ (.205) หน่วยงานที่สังกัด
(.198) การศึกษา (.174) และสุดท้ายคือตำแหน่งหน้าที่
ความรับผิดชอบ (.047) สำหรับกรอบปัจจัยการบริหาร
จัดการ (กรอบใหญ่ 3 กรอบ) ซึ่งประกอบด้วยนโยบาย

ปัจจัยการบริหารจัดการภายในองค์กร และปัจจัยการบริหารจัดการภายนอกองค์กร มีปัจจัยย่อยรวมจำนวน 17 ปัจจัย พบว่ามี 5 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน เรียงจากมากไปน้อยคือ ปัจจัยภาวะผู้นำ (.564) ปัจจัยแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน (.380) ปัจจัยด้านค่าตอบแทนและสวัสดิการ (.172) ปัจจัยสภาพทางการเมือง (.115) และสุดท้ายคือปัจจัยลักษณะของหน่วยงานปฏิบัติ (.076) และจากการวิเคราะห์ตัวแปรทั้ง 5 ตัว มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทยที่ค่า .869 (R Square) สามารถทำนายได้ร้อยละ 86.9

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 แนวทางการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมในสังคมไทย พบว่า นอกจากปัจจัยส่วนบุคคลแล้วยังมีปัจจัยการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในกรอบ 3 กรอบใหญ่คือ (1) กรอบปัจจัยการบริหารจัดการภายในองค์กร ซึ่งมีปัจจัยย่อยที่ส่งผล ได้แก่ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และปัจจัยค่าตอบแทนและสวัสดิการ ตามลำดับ (2) กรอบปัจจัยการบริหารจัดการภายนอกองค์กร ซึ่งมีปัจจัยย่อยที่ส่งผล ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางการเมือง และ (3) ปัจจัยทางด้านนโยบาย ซึ่งมีปัจจัยย่อยที่ส่งผล ได้แก่ ลักษณะหน่วยงานปฏิบัติ และปัจจัยดังกล่าว มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย ใน 4 ด้านคือ ด้านการป้องกันรักษาป่า ด้านการปลูกป่า ด้านการดูแลรักษาป่า และด้านการป้องกันไฟ จึงนำมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย ตามแผนภาพดังนี้

ภาพ 2 แนวทางการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

การอภิปรายผล

ตอนที่ 1. สภาพการบริหารจัดการที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย

จากการศึกษาสภาพการบริหารจัดการการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วยด้านการป้องกันรักษาป่าอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ยังขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เพราะยังมองเห็นว่า การป้องกันรักษาป่าเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ หากประชาชนเข้าไปเกี่ยวข้องอาจได้รับความเดือดร้อนและต้องเป็นศัตรูกับกลุ่มผู้มีอิทธิพลที่จะบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพื่อใช้ที่ทำ

การเกษตรหรือเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยสำหรับรองรับการเพิ่มขึ้นของประชากรในวันข้างหน้า ดังที่มีผู้ศึกษาวิจัยไว้คือ จักรพันธ์ วงษ์บุญมาวาทย์ (2531) ได้ทำการศึกษาถึง “บทบาทและหน้าที่ขององค์กรประชาชนในเรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดน่าน” พบว่า การแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ นั้น ประชาชนภายในพื้นที่จะต้องมีการปรึกษาในเรื่อง การจัดการด้านป่าไม้จากผู้ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น เกษตรตำบล รวมทั้งผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนันและ ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น รวมทั้งได้ชี้แนะถึงแนวทางการ ปรับปรุงโครงสร้าง ทางด้านองค์กรของการจัดการและ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยได้เสนอ โครงสร้างใหม่ ซึ่งจะประกอบไปด้วยองค์กรของรัฐกับ องค์กรของประชาชนที่จะทำงานร่วมกัน โดยองค์กรของ รัฐจะประกอบไปด้วยอนุกรรมการ 4 ระดับ ได้แก่ ระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล ซึ่ง เกิดจากการริเริ่มของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อการจัดการ อนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตำบล องค์กรนี้จะเป็นช่องทางสำหรับการมีส่วนร่วมของ ประชาชน และประสานงานกับองค์กรระดับตำบลของ รัฐและมีอำนาจหน้าที่ทั้งทางด้านการร่วมวางแผน และ ทางด้านการปฏิบัติ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของ องค์กรปกครองท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ประกอบกับงบประมาณที่ราชการได้รับ มิใช่เพียงพอต่อการให้เจ้าหน้าที่ควบคุมดูแล แต่ขณะนี้ ภาครัฐได้ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ตระหนัก เห็น ถึงภัยอันตรายที่เกิดขึ้นหากพื้นที่ป่าลดลง และสนับสนุน ให้เกิดการรวมกลุ่ม เกิดเครือข่ายภาคประชาชนช่วยกัน ดูแลและป้องกันรักษาป่ามากขึ้น เกิดป่าชุมชนมากขึ้น เกิดการสร้างกฎระเบียบชุมชนมากขึ้น และมีแนวโน้ม ขยายตัว ดังที่มีผู้ศึกษาวิจัยไว้คือ สรรเสริญ ทองสมนึก (2542) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษา บ้านทรายทองอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” ซึ่งผลการศึกษาของ สรรเสริญนั้น การจัดการป่าชุมชนของหมู่บ้านนั้น สามารถนำเอาประสบการณ์ การปรับตัวและวิธีการที่ยืด

หยุ่นในการดำเนินชีวิตมาเพื่อจัดการป่าชุมชนได้จากการ สังเกตลักษณะพื้นที่ทางกายภาพของหมู่บ้าน โดยศึกษา จากสภาพการไหลของน้ำในลำห้วยต่างๆ ที่ไหลลงสู่ลำ น้ำห้วยไฟและไหลลงสู่หมู่บ้านตามลำดับเป็นเกณฑ์ใน การกำหนดพื้นที่ที่จะรักษาเป็นป่าของชุมชน พร้อมทั้ง ได้จัดตั้งคณะกรรมการดูแลรักษาป่า กำหนดกฎเกณฑ์ และกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ป่าชุมชนในบริเวณป่าห้วยไฟ ขึ้น ซึ่งเป็นที่มีศาลห้วยไฟซึ่งเป็นที่เคารพตั้งอยู่ โดยเริ่ม จากเนื้อที่ประมาณ 50 ไร่ และใช้มาตรการทางสังคมใน การขยายอาณาเขตป่าชุมชนจากแนวเดิมออกไปเรื่อยๆ ครั้งละ 60 เมตร ทำให้พื้นที่ที่มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ด้านการปลูกป่าอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้อาจเป็น เพราะว่างบประมาณที่จัดสรรให้เจ้าหน้าที่ปลูกป่า อนุรักษ์มีน้อยเมื่อเทียบกับอัตราการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่า อนุรักษ์ ดังที่มีผู้ศึกษาวิจัยไว้คือ สิริศักดิ์ มีเมล์ (2537) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน ต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ไม้: กรณีศึกษาการดำเนินงานของมูลนิธิธรรมนาถ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า การมีส่วนร่วม ของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของแต่ละ บุคคลนั้นมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้อาจขึ้นอยู่กับ สภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองตลอดจนถึงสิ่งแวดล้อม ต่างๆ แต่สถานการณ์ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้ประชาชน ผู้นำท้องถิ่น ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการได้เข้ามา มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ อาจสรุปได้คือ

1. ผลประโยชน์ จิตสำนึกของมนุษย์

โดยทั่วไปย่อมต้องการผลประโยชน์ต่าง ๆ ให้แก่ตนหรือ คนที่ใกล้ชิด การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มีเหตุผลคือ หวังผลประโยชน์ที่ ตนเองจะได้รับจากการดำเนินการ เช่น การใช้ไม้เป็น เชื้อเพลิง เพื่อการใช้หุงต้มในครอบครัว การมีอาหารใช้ ในการบริโภค แม้ตนเองจะไม่ได้รับผลประโยชน์ โดยตรง แต่ก็อาจจะหวังให้แก่อนอื่นได้รับประโยชน์

2. ความเดือดร้อน มนุษย์ต้องการมีชีวิต ความ เป็นอยู่ที่ดีสุขสบาย เมื่อเกิดความเดือดร้อนก็พยายามจัด

สาเหตุของปัญหาต่าง ๆ นั้นให้หมดไป การประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวจากการขาดแคลนทรัพยากรป่าไม้ทำให้เกิดความผันแปรของสภาวะอากาศต้นน้ำลำธารแห้งแล้ง การขาดแคลนไม้ใช้สอยจึงทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อจะจัดปัญหาต่าง ๆ ให้หมดไป

3. ความสนใจทรัพยากรป่าไม้เอื้ออำนวยผลประโยชน์อย่างมหาศาลให้แก่มนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ถ้าในท้องถิ่นมีความขาดแคลนทรัพยากรป่าไม้ย่อมสูญเสียโอกาสที่จะได้รับจากป่าไม้ รวมทั้งโทษที่จะติดตามมา ทำให้ผู้ที่สนใจด้านป่าไม้ในปัจจุบันมีหลากหลายวงการ มีหลายองค์การที่สนใจในความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กันอย่างแพร่หลายจึงทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

4. ความศรัทธา ประชาชนในชนบทส่วนมากมีความศรัทธาต่อสิ่งที่ตนเคารพนับถือเลื่อมใสและพร้อมที่จะปฏิบัติตามคำสั่งสอน ในสังคมไทยมักมีผู้อาวุโส พระสงฆ์ ลิงศักดิ์สิทธิ์ และความเชื่อประเพณี ส่วนประชาชนมักมีความเชื่อมั่นศรัทธาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่กล่าวมาข้างต้นหรืออาจจะเกิดจากความเชื่อประทับใจในตัวบุคคล ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพราะศรัทธาก็มีเป็นจำนวนไม่น้อย

5. ความเกรงใจ สังคมไทยในอนาคตรัฐประชาชนมักจะมีความเกรงใจต่อผู้อื่น อาจจะเป็นเพราะความผูกพันกันในทางเครือญาติอยู่บ้าง ความเกรงใจจะมีต่อผู้ที่มีระดับเหนือกว่าตน ระดับเท่ากับตนหรือระดับต่ำกว่าตน ดังนั้น เมื่อมีการร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ก็เข้าร่วมเพราะความเกรงใจที่จะไม่มีหมู่พวกเป็นต้น การสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ยังเข้าไม่ถึงและยังไม่เป็นระบบ โดยเฉพาะเยาวชนเป็นสิ่งสำคัญและเป็นอนาคตของชาติ ความรู้ยังไม่เข้าไปในหลักสูตรการศึกษา เป็น

เพียงกิจกรรมย่อยที่เกิดจากหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดทำขึ้นเท่านั้น

ด้านการดูแลรักษาป่าอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ายังขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะหากอาศัยงบประมาณภาครัฐจะไม่สามารถดูแลพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้ทั่วถึง ดังที่มีผู้ศึกษาวิจัยไว้คือ ประวิทย์ เรืองจรัส (2544) ได้ทำการศึกษา “เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ : กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำงาว อำเภองาว จังหวัดลำปาง” พบว่า สภาพป่าไม้ภายในชุมชนถูกทำลายจนเสื่อมโทรมและลดลงอย่างต่อเนื่อง จากการลักลอบตัดไม้ทำให้ส่งผลปัญหาวิกฤตน้ำอย่างรุนแรงทำให้เกิดการรวมตัวกันเพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าไม้ซึ่งชาวบ้านบางส่วนยังต้องใช้ประโยชน์จากป่าอยู่ จึงทำการตกลงกันในชุมชนในเรื่องของการจัดสรรการที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าโดยกำหนดเป็นป่าใช้สอยของหมู่บ้านหรือป่าอนุรักษ์ ซึ่งกฎเกณฑ์ดังกล่าวสามารถใช้ควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้านด้วยกันเองดีกว่ากฎหมายของรัฐ โดยในลักษณะลงโทษปรับเงินกับผู้ฝ่าฝืน และใช้มาตรการทางสังคมในระบบเครือญาติ คือการระงับการติดต่อสัมพันธ์ หรือการให้คุณให้โทษทางสังคมภายใต้แนวคิดที่ว่า ป่าไม้เป็นทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน (common property resources) ทำให้ตระหนักอยู่เสมอว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนในการต้องร่วมรักษาเพื่อมิให้ทรัพยากรถูกแย่งชิงจากบุคคลภายนอก ตลอดจนมีความสนใจ ใส่ใจ และห่วงใยปัญหาการลักลอบตัดไม้ การประชาสัมพันธ์ และการสื่อสารที่รวดเร็วขณะนี้มีส่วนช่วยให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่ป่ามากขึ้น

ด้านการป้องกันไฟป่าอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ยังขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน และขณะนี้เริ่มมีการถ่ายโอนภารกิจลงไปยังท้องถิ่น แต่งบประมาณยังไม่ส่งไปให้หน่วยงานส่วนกลางยังคงบริหารจัดการเครื่องมือและบุคลากรในส่วนท้องถิ่นยังไม่มี อาศัยเพียงการอบรมให้ความรู้สร้าง

เครือข่ายจากหน่วยงานส่วนกลาง ดังที่มีผู้ศึกษาวิจัยไว้คือ วัชรพงษ์ บุหลันพฤษย์ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การดำเนินการ โครงการจัดตั้งป่าชุมชนของบ้านแม่หาร จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ผลการวิจัย พบว่า ชาวบ้านแม่หารมีส่วนร่วมในการจัดตั้งป่าชุมชนในระดับปานกลาง สาเหตุการมีส่วนร่วมมาจากความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้เพื่อสงวนเป็นแหล่งชับน้ำ หวังผลประโยชน์ที่ตนเองได้รับจากป่าชุมชน และมุ่งหวังให้ความเดือดร้อนอันเกิดจากปัญหาด้านป่าหมดสิ้นไป ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดตั้งป่าชุมชนมากที่สุด คือ เงินทุนของหมู่บ้านมีจำกัดและขาดการสนับสนุนเงินจากภาครัฐและเอกชน การขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกในการดับไฟป่า อย่างไรก็ตามทุกวันนี้การสื่อสารที่รวดเร็วและทันสมัยเข้ามามีส่วนช่วยให้การแก้ปัญหาได้ดีขึ้น แต่เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ในการดับไฟป่าก็ยังนับว่ามีความสำคัญ เพราะถ้าไม่มีเพียงพอ หรือมีแล้วใช้การไม่ได้ จะทำให้การดับไฟป่าไม่เกิดประสิทธิผลได้

ตอนที่ 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย

ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย แสดงว่า ผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่อง มีอิทธิพลทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้เกิดประสิทธิผลได้มากขึ้น ดังที่มีผู้ศึกษาวิจัยไว้คือธานินทร์สุภาแสน (2541) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน : ศึกษาบทบาทของผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขข้อขัดแย้งของชุมชนในเขตอำเภอสอง จังหวัดแพร่” ซึ่งเป็นการศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและชุมชนในเขตอำเภอสอง จังหวัดแพร่ประกอบด้วยกรณีโครงการแก่งเสือเต้น กรณีการลักลอบกลั่นสุราเถื่อนในตำบลห้วยหม้าย และกรณีการอนุรักษ์ป่าห้วยป้อม พบว่า กรณีโครงการเขื่อนแก่งเสือเต้น ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและ

ชุมชนอยู่ในลักษณะที่เรียกว่า สังคม (ชุมชน) ด้านรัฐ คือ ชุมชนสะท้อนต่อต้านนโยบายการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นของรัฐ ส่วนกรณีการลักลอบกลั่นสุราเถื่อนที่ตำบลห้วยหม้าย ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชนก็เป็นเช่นเดียวกับกรณีแรก คือ สังคมด้านรัฐ แต่แตกต่างกันตรงที่ว่า กรณีแรกเป็นการคัดค้านนโยบายของรัฐ แต่กรณีหลังเป็นการละเมิดนโยบายของรัฐ (พ.ร.บ. สุรา พ.ศ. 2493) สำหรับกรณีการอนุรักษ์ป่าห้วยป้อมนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชนเป็นลักษณะสังคมร่วมรัฐ กล่าวคือ ชุมชนได้มีส่วนนำรัฐในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งสรุปว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม (ชุมชน) นั้นมิได้มีลักษณะเหมือนกันทุกกรณีไป บางกรณีรัฐกับชุมชนอาจร่วมมือกัน แต่บางกรณีชุมชนอาจต่อต้านรัฐ

ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านแรงจูงใจในการปฏิบัติงานมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย แสดงว่า แรงจูงใจให้เจ้าหน้าที่เกิด ขวัญกำลังใจ ความภาคภูมิใจ และเกิดความเชื่อมั่นในความมั่นคงทางอาชีพเป็นสิ่งที่ส่งผลให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ และเกิดความร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่องได้ขึ้น ดังที่ ยุดา รักไทย (2543) ได้กล่าวถึง องค์การจะเจริญเติบโตทันเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และมีขนาดองค์การที่ใหญ่ขึ้น มีลำดับชั้นเจริญเติบโต ดังนี้

1. องค์การเจริญเติบโตด้วยพลังสร้างสรรค์ (creativity) ระยะแรกของการก่อตั้งองค์การขนาดขององค์การยังมีขนาดเล็ก บุคลากรจะมีความตื่นตัว มีความกระตือรือร้นและสร้างสรรค์ แต่เมื่อองค์การเติบโตขึ้นขนาดขององค์การใหญ่ขึ้นจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น จำนวนพนักงานที่เพิ่มมากขึ้นทำให้การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการที่เคยใช้มาขาดประสิทธิผล มีการทำงานซ้ำซ้อนเกิดปัญหาต่าง ๆ มาก กลายเป็นวิกฤติภาวะผู้นำ (crisis of leadership)

2. องค์การเติบโตด้วยการชี้นำ (direction) ในขั้นนี้ องค์การจะต้องมีผู้นำที่มีความเข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ เพื่อพาองค์การผ่านพ้นอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ ในขั้นแรกไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในขั้นที่สอง เพราะการบริหารแบบสั่งการจากระดับบนสู่ระดับล่าง (top - down) เริ่มสร้างความขัดแย้งระหว่างผู้บริหารกับผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้บริหารขัดแย้งกันเอง ปัญหาเหล่านี้จะก่อให้เกิดวิกฤติเอกเทศในการบริหารงาน (crisis of autonomy)

3. องค์การเจริญเติบโตด้วยการมอบหมายหน้าที่ (delegation) วิธีแก้ปัญหาวิกฤติเอกเทศในการบริหารงาน เมื่อมีงานมากก็ต้องมีการมอบหมายงานให้ผู้ปฏิบัติงานหลายคนเท่านั้น ซึ่งในขณะเดียวกัน ก็ต้องมีการเอื้ออำนาจในการตัดสินใจด้วยเช่นกัน แต่การเอื้ออำนาจจะไม่ให้ผลอย่างที่ต้องการก็ได้ เนื่องจากปัญหาต่าง ๆ เช่น ขอบเขตของอำนาจในการตัดสินใจของผู้ปฏิบัติงานไม่ชัดเจน ผู้บริหารเต็มใจเอื้ออำนาจในระดับใด คนที่ได้รับการเอื้ออำนาจมีความมั่นใจของตนแค่ไหน ผู้บริหารยกเลิกอำนาจนั้นหรือไม่ ถ้าเขาเกิดกังวลเกี่ยวกับผลของการตัดสินใจนั้น สุดท้ายก็จะเกิดวิกฤติเกี่ยวกับการควบคุม (crisis of control)

4. องค์การเจริญเติบโตด้วยความร่วมมือ (collaboration) การปลูกฝังค่านิยมในการช่วยเหลือและร่วมมือกันทั้งองค์การนั้นจะเป็นวิธีการที่กำจัดความล่าช้าได้เป็นอย่างดี ซึ่งเราต้องอาศัยการสื่อสารข้อมูลกันอย่างทั่วถึง และการเน้นความสำคัญของทีมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเป็นทีมเฉพาะกิจหรือทีมถาวร ถึงแม้ว่าองค์การจะมีการพัฒนาเต็มที่แล้ว แต่ก็ยังมีปัญหาหลาย ๆ ประการที่ไม่อาจกำจัดให้หมดสิ้นไป เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงภายนอกที่ไม่เคยหยุดนิ่ง ปัญหาดังกล่าว ได้แก่ ปัญหาด้านการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีการพัฒนาตลอดเวลา ปัญหา การสร้างเครือข่ายการทำงาน ทั้งภายในและภายนอกองค์การ ปัญหาการพัฒนาบุคลากร และโอกาสสร้างความก้าวหน้าให้กับบุคลากรทุกคน จาก

เหตุจูงใจเพื่อความเจริญเติบโตขององค์การ จึงทำให้ องค์การจะต้องมีการสำรวจสภาพขององค์การอยู่เสมอ เพื่อจะได้รู้ว่าองค์การกำลังเผชิญกับปัญหาอะไร มีการตอบสนองปัญหาและความเปลี่ยนแปลงภายนอกอย่างไร และองค์การมีการเจริญเติบโตอยู่ในขั้นใด หรือกำลังเกิดวิกฤติอะไรขึ้นในองค์การ ซึ่งจะต้องมีการเปิดรับรู้สัญญาณต่างๆ ด้วยความระมัดระวัง พึงสังเกตว่า มีความเปลี่ยนแปลงอะไรเกิดขึ้น และพร้อมรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงนั้น ได้อย่างมั่นคง ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า การปฏิบัติการกิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อให้มีประสิทธิภาพ ควรมีเหตุจูงใจอย่างแก่ผู้ปฏิบัติงาน ภายในองค์การ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารองค์การ การพัฒนาความรู้และความสามารถของผู้ปฏิบัติงาน การหมุนเวียนการปฏิบัติงาน การนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการปฏิบัติงาน และเหตุจูงใจในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับองค์ประกอบ เพื่อความเจริญเติบโตขององค์การ ได้แก่ โอกาสได้เข้ารับการฝึกอบรมและสัมมนา ความตั้งใจทำงานหนักขึ้นเพื่อความเจริญก้าวหน้า ความเต็มใจให้คำแนะนำช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน การสนับสนุนให้มีการตัดสินใจร่วมกันในการปฏิบัติงานอันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงาน

ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านค่าตอบแทน และสวัสดิการมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย แสดงว่า ค่าตอบแทนที่ได้รับในการใช้บริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ส่งผลให้คนมีความตั้งใจทำงานและ เกิดความคุ้มค่าที่จะคงอยู่ในอาชีพ และสวัสดิการก็เป็นสิ่งที่ทำให้เจ้าหน้าที่เกิดความเชื่อมั่นว่า ยังมีหลักประกันให้กับครอบครัวของเจ้าหน้าที่ ผู้รับผิดชอบที่จะอุทิศตนในการทำหน้าที่บริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งค่าตอบแทนที่สำคัญได้แก่ ค่าจ้างและเงินเดือน ค่าล่วงเวลา เงินค่าตอบแทนพิเศษ (โบนัส) และสวัสดิการสำหรับพนักงานองค์การ ซึ่งในการทำงานให้มีความเสมอภาคตามหลัก “จ่ายเท่ากัน

สำหรับค่างานที่เท่ากัน” เพื่อนำไปสู่การกำหนด ระดับตำแหน่งงาน ให้เหมาะสมต่อการใช้เป็นฐานในการพิจารณาจัดทำโครงสร้างค่าตอบแทน พร้อมกับ จัดทำแผนการจ่ายค่าตอบแทนในรูปอื่นๆ รวมทั้งผลประโยชน์ และสวัสดิการต่างๆ สำหรับพนักงานคั้งนั้น จึงต้องมีการปรับปรุงให้ทันสมัยต่อกาลเวลาและสถานการณ์ตามความเป็นจริงอยู่เสมอการปรับปรุง แก้ไขที่จำเป็นนั้น

ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านสภาพทางการเมืองมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย แสดงว่า สภาพการเมืองปัจจุบันยังคงมีผลให้บุคลากรผู้ทำหน้าที่บริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากความมั่นคงทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นลง ทำให้เจ้าหน้าที่จะไม่ทุ่มเทให้กับงานที่ทำแต่จะทุ่มเทให้กับตัวบุคคลผู้มีอำนาจ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าเท่านั้น เพราะการเมืองจะส่งผลต่อนโยบายการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ดังที่มีผู้ศึกษาไว้คือ โพลิน ภูจินาพันธุ์ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัญหาการเมืองนโยบายป่าชุมชนในประเทศไทย : กรณีศึกษา ร้างพระราชบัญญัติป่าชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาสำคัญที่มีผลต่อกระบวนการกำหนดพระราชบัญญัติป่าชุมชน มี 3 ประการคือ (1) รัฐมีลักษณะของความหวงอำนาจ หมายถึงความไม่ไว้วางใจที่จะมอบอำนาจและผลประโยชน์ที่มีเหนือทรัพยากรป่าไม้ให้แก่ประชาชน จึงใช้แนวทางการรวมศูนย์อำนาจการจัดการป่าไม้ไว้ที่รัฐ ด้วยการออกกฎหมายและนโยบายมารองรับอำนาจรัฐในการจัดการทรัพยากร (2) การมีแนวคิดที่แตกต่างกันระหว่างรัฐกับประชาชนในเรื่องความหมายของป่าชุมชน และความแตกต่างของแนวคิดเรื่องสิทธิในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ขัดแย้งกันในการร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน โดยเป็นความขัดแย้งในเรื่องการได้รับสิทธิการจัดการป่าชุมชนในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และ (3) การขาดความต่อเนื่องในกระบวนการกำหนดนโยบาย อันเนื่องมาจากสถานการณ์ทางการเมือง

ที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อย ทำให้การกำหนดนโยบายและการประกาศใช้กฎหมายเกิดความชะงักงันและล่าช้าออกไป จากงานวิจัยนี้ ผู้ทำการศึกษาสนับสนุนให้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าชุมชนมารองรับสิทธิชุมชนของประชาชนในการจัดการป่าไม้

ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านลักษณะของหน่วยงานปฏิบัติมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย แสดงว่า หน่วยงานที่จัดตั้งขึ้น ต้องมีความชัดเจน ไม่ซ้ำซ้อนหน้าที่ สังกัดอย่างเป็นระบบ มีคณะกรรมการบริหารในหลายระดับดังที่มีผู้ศึกษาวิจัยไว้คือ จักรพันธ์ วงษ์บุรณาวาทย์ (2531) ได้ทำการศึกษาถึงบทบาทและหน้าที่ขององค์กรประชาชนในเรื่อง

“ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดน่าน” พบว่า การแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้นั้นประชาชนภายในพื้นที่นั้นต้องมีการปรึกษาในเรื่องการจัดการด้านป่าไม้จากผู้ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น เกษตรตำบล รวมทั้งผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น รวมทั้งได้ชี้แนะถึงแนวทางการปรับปรุงโครงสร้างทางค่านองค์กรของการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยได้เสนอโครงสร้างใหม่ ซึ่งจะประกอบไปด้วยองค์กรของรัฐกับองค์กรของประชาชนที่จะทำงานร่วมกัน โดยองค์กรของรัฐจะประกอบไปด้วยอนุกรรมการ 4 ระดับ ได้แก่ ระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับตำบล ซึ่งเกิดจากการริเริ่มของประชาชนในท้องถิ่น เพื่อการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตำบล องค์กรนี้จะเป็นคู่ทางสำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชน และประสานงานกับองค์กรระดับตำบลของรัฐและมีอำนาจหน้าที่ทั้งทางด้านการร่วมวางแผน และทางด้านการปฏิบัติ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทขององค์กรปกครองท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อเกิดหน่วยที่มีลักษณะการปฏิบัติที่ชัดเจนแล้ว ก็จะไม่เกิดการแย่งงานที่สำคัญมาทำ และเกี่ยงงานที่

มีปัญหา ทำให้เกิดช่องว่าง และก็จะไม่สะสมปัญหาเล็กจนกลายเป็นปัญหาใหญ่ในวันข้างหน้าได้

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งนี้

ผลจากการวิเคราะห์ที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยได้แนวคิดและนำมาซึ่งการเสนอแนวทางหรือเสนอแนะปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ด้านการปลูกป่า ควรสร้างจิตสำนึกให้กับชุมชนส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ในเขตอนุรักษ์และรอบแนวเขตอนุรักษ์ สร้างทัศนคติที่ดีกับชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนให้ตระหนักถึงปัญหา และส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้ ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมากกว่าภาครัฐ

2. ด้านการป้องกันรักษาป่าในการปฏิบัติงาน ควรต้องออกตรวจสอบป้องกันมีการเฝ้าระวังรักษาพื้นที่ตามแผนงานอย่างต่อเนื่อง มีการป้องกันรักษาป่าอย่างทั่วถึงทุกพื้นที่ ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบมีการแบ่งงานป้องกันรักษาป่าที่ชัดเจนให้กับเจ้าหน้าที่ โดยใช้การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เข้ามาร่วมในการบริหารจัดการดูแลและการป้องกันรักษาป่าของแต่ละชุมชน และสร้างเครือข่ายกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) หน่วยงานในท้องที่เข้าร่วมปฏิบัติงาน

3. ด้านการดูแลป้องกันรักษาป่า ควรจัดตั้งเครือข่ายภาคประชาชน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา สร้างทัศนคติที่ดีอาศัยความร่วมมือจากเครือข่าย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง แต่งตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างรัฐ กับประชาชน เพื่อช่วยจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ให้ผู้ร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ ประเมินผลการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ โดยประเมินผลงานของชุมชนเองในท้องที่วางแผนตรวจสอบ ติดตาม พื้นที่ป่าอนุรักษ์ทุก 6 เดือน และควรคัดเลือกอาสาสมัครที่เข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ต้นมาประเมินผลงานของตนเอง เช่นเดียวกับการให้ปลูก

ต้นไม้และให้ดูแล ตรวจสอบผลงานของตนเองและจัดให้มีอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ร่วมกับชุมชนรอบพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เพื่อเป็นกำลังร่วม และประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และส่วนท้องถิ่นร่วมตั้งชุดสายตรวจร่วมกัน

4. ด้านการป้องกันไฟป่า ควรร่วมกับชุมชนรอบพื้นที่ป่า จัดกิจกรรมทำแนวกันไฟ โดยชุมชนแบ่งพื้นที่รับผิดชอบแนวกันไฟ สนับสนุนงบประมาณ ให้รางวัลแก่ชุมชนที่สามารถป้องกันไฟป่าได้ผล ใช้การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการออกตรวจลาดตระเวน และให้ความรู้ถึงโทษของไฟป่าและให้ประชาชนที่อยู่รอบแนวเขตร่วมเมื่อป้องกันปัญหาไฟป่า ในฤดูแล้งต้องส่งเสริมให้ประชาชน มีส่วนร่วมเฝ้าระวังพื้นที่เกิดไฟป่าให้มากขึ้น และตรวจสอบ ติดตาม โดยอาศัยภาพถ่ายจากดาวเทียม กำหนดจุด hot spot เพื่อให้เกิดความถูกต้อง แม่นยำมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาหรือวิจัยทัศนคติของประชาชนต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย ว่าประชาชนมีความคิดเห็นเป็นอย่างไรมากน้อยเพียงใด

2. ควรศึกษาหรือวิจัย กระบวนการนำนโยบายการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทยไปปฏิบัติ ว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่มีความสัมพันธ์กับขั้นตอนกระบวนการในการนำนโยบาย ไปปฏิบัติ โดยศึกษาจากผู้บริหารระดับสูง และระดับกลาง

เอกสารอ้างอิง

- กรมป่าไม้. (2545). สถิติกรมป่าไม้ 2545. ค้นจาก <http://forestinfo.forest.go.th/55/Content.aspx?id=156>.
- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2551). รายงานประจำปี 2551 ของ สำนักงานปลัดกระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ค้นจาก <http://lib.mnre.go.th/index.php/2012-03-06-08-13-44/16-2012-03-06-08-02-18-2012-03-06-08-02-18/31-2551>.
- จักรพันธุ์ วงษ์บุรณาวาทย์. (2531). เทคนิคการวิจัยทางรัฐศาสตร์. เชียงใหม่: ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เทวินทร์ มีทรัพย์. (2554). ระดมจนท.ลุยวังน้ำเขียวปิดประกาศให้รื้อรีสอร์ท. มติชน. (26 กรกฎาคม 2554). 1, 13.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2553). การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS กรุงเทพมหานคร:
บิสซิเนสอาร์แอนด์ดี.
- ธานินทร์ สุภาแสน. (2541). ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน: ศึกษาบทบาทของผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขข้อขัดแย้ง
ของชุมชนในเขตอำเภอสอง จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการ
ปกครอง, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประวิทย์ เรืองจรัส. (2544). การจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำาว อำเภอมวกเหล็ก จังหวัด
ลำปาง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพลิน ภูจินาพันธุ์. (2543). ปัญหาการเมืองเรื่องนโยบายป่าชุมชนในประเทศไทย : ศึกษากรณีร่างพระราชบัญญัติป่า
ชุมชน พ.ศ.2543 . วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มติชน. (2555). รองอธิบดีกรมป่าไม้ยึดคืนพื้นที่บุกรุกป่าสงวนฯบนเขาภูพาน 950 ไร่. ค้นจาก
http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1353155166
- ยุดา รักไทย. (2543). คนฉลาดเขียน = Effective writing (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- รัชณี โพธิ์แท่น. (2553). การจัดการทรัพยากรป่าไม้ของประเทศไทย. ในรวมบทความและข้อเขียนของนักศึกษา
โครงการปริญญาเอกสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ค้นจาก
http://tpir53.blogspot.com/2010/12/blog-post_04.html
- รัฐวิทย์ พะมูลลา. (2550). ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของเกษตรกร ในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่.
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วัชรพงศ์ บุหลันพฤษย์. (2543). การดำเนินการโครงการจัดตั้งป่าชุมชนของบ้านแม่หารจังหวัดแม่ฮ่องสอน.
เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- วัลลภ ลำพาย. (2547). เทคนิควิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศิริศักดิ์ มีเมธ. (2537). บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกิจกรรมการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษากรณีการดำเนินงานของมูลนิธิธรรมนาถ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สรรเสริญ ทองสมนึก. (2542). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านทรายทอง อำเภอเมือง จังหวัด
ลำพูน*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis*. New York: Harper and Row.